

Az olvasásra nevelésről

*Mint a bozóttűz, úgy lángol fel időről időre az iskolákban a jelszó:
„Neveljük olvasásra a gyerekeket!”*

*Ha más nem is, ez igazolja, hogy nem olvasnak eleget tanulóink.
Hol van az már, hogy az olvasásba belefeledkezett gyerek így szól vissza
a szülői felszólításra: „mindjárt”; s hol van az is, hogy a fiatalok titkon
késő éjszakáig égetik a villanyt egy-egy jó könyv miatt. A ténnyel
nem lehet vitatkozni, az okkal talán igen.*

1

Olvasónak nem születik az ember; az olvasóvá válás nevelési folyamat eredménye, s itt kell keresni a baj okát. Nem éri a gyerekeket kellő számban olyan hatás, amelyre igazán elkezdenének olvasni.

Ki a hibás? A szülő? Aki a kezdetek kezdetén nem mesélt eleget a gyerekének, mert nem ért rá? A pedagógus? Aki a tanterv előírásainak teljesítése közben képtelen volt időt szakítani arra, hogy olvasásra ösztönözze a tanulót?

Ne a bűnöst keressük, hanem a megoldást! S itt a jó alkalom: a Nemzeti Alap-tanterv keretében – akár önálló iskolai kezdeményezésként is – elindíthatunk egy mozgalmat, amely nagy odafigyeléssel és tudatos irányítással végre igazán olvasóvá nevelheti a fiatalokat.

Íme, a „bozóttűz” új fellobbanásának az oka.

Mert felelősség terhel bennünket, tanítókat, tanárokat, ránk nehezedik a bibliai gazda kérdése: mit felelünk, ha megkérdezik tőlünk, mit tettünk a ránk bízott talentumokkal?

2

Mielőtt részletesen szólnánk erről a felelősségről, fel kell hívnunk a figyelmet olyan *ellenőrökre*, amelyek az olvasóvá válás ellen hatnak, s akadályozzák, hogy a fiatalok szorosabban kötődjenek a könyvhöz.

Két ilyen tényező van: a *televíziónézés* és a *videózás*.

Tévedés ne essék, nem általában vagyunk e két dolog ellen. Mindkettő része a kultúránknak, de mind a kettő olyan, hogy

kiszoríthatja a gyerekek életéből a könyvet.

Ismételten hangsúlyozzuk: a *mértéktele*n televíziózás és az *ésszerűtlen* videonézés ellen kell felvenni a küzdelmet.

A családok életében manapság elterjedt gyakorlat, hogy hazaérve bekapcsolják a tévékészüléket, és szinte mindenki ott ül a képernyő előtt az adás végéig, bármit sugározna is. Ez az, ami ellen harcolni kell. Ez ellen az időt rabló és akaratot gyengítő szokás ellen.

Hívjuk fel a tanulók figyelmét arra, hogy a televíziózásnak eltervezett programnak kell lennie az életükben; hogy az a helyes, ha a heti műsorban előre megjelölik, mit szeretnének feltétlenül megnézni, és csak ezeket a programokat nézik meg. Ellenkező esetben rabjává lesznek a televíziónak, és leszoknak az olvasásról.

Ugyanígy szorítja ki a videózás is a könyvet a fiatalok életéből. Sőt, ez talán még veszélyesebb, mint a tévénézés. Videoszalagról ugyanis nagyon sok könyvfeldolgozást meg lehet nézni, mi több, kevesebb idő alatt és kisebb erőfőrdítással ismerhetnek meg a tanulók egy-egy adott művet. Nem egyszer fordult már elő, hogy a gyerek a bibliotéka helyett a videotékába ment a kötelező olvasmányáért.

Akkor hát állítsuk le a tévénézést vagy a videózást?

Kegyetlen kérdés, és nem is ezt kívánjuk. De magyarázzuk meg tanulóinknak, hogy „odaragadni a képernyőhöz” olyan szórakozás, amely nemcsak lelki elváltozással: akaratgyengüléssel jár, hanem azal is, hogy a televízió vagy a video rabjává lett ember életéből egyszerűen kihull az olvasás, az egyik legszebb időtöltés.

3

Mit tegyünk hát a cél: az olvasóvá nevelés érdekében?

Ha az orvos betegséget állapít meg, orvosságot is fel kell írnia. De mi a medicina az olvasáshoz?

Mindjárt előljáróban leszögezzük: szó sincs valamiféle világmegváltó formuláról, amellyel egy csapásra olvasóvá válnak a fiatalok.

Javaslatunk két mozzanatból áll.

Az első lépés egy folyamatos, rendszeres ráhatás: naponta figyelmeztetnünk kell tanulóinkat, hogy olvasniuk kell. Nem szabad egyetlen napnak sem elmúlnia, hogy ne mondanánk a fiataloknak: olvassatok! És nem szabad egyetlen napot sem kihagyni, hogy meg ne kérdezzük: olvastatok-e?

Ennyi az egész.

Ki kell tűzni a jelszót: olvass mindennap! El kell érnünk, hogy az olvasás rendszeres, mindennapi tevékenységgé váljon a fiatalok életében! Eleinte a mi unszolásunkra, később majd eredményként. Egy kicsit átalakítva a Biblia szövegét, tegyük követelménnyé: „Ne múljon el a nap olvasás nélkül!”

Nem arról van szó, hogy azt kívánjuk: tanulóink mindennap órákat olvassanak, de legalább egy félórát, igen. Azt kell elérnünk, hogy szokásukká váljon az olvasás, s ehhez úgy juthatnak el, hogy nap mint nap szólunk nekik: olvassatok!

Nehéz feladat ez, lélekölő munka, mely könnyen gépiessé, megszokottá válhat, ha rosszul csináljuk. Ha az órának mindig ugyanabban az időpontjában szólunk, ha

mindig ugyanazokat a mondatokat mondjuk, ha nem tudjuk szénessé tenni felszólításainkat, semmi hatása sem lesz a felhívásoknak.

Segítségül hívhatjuk azonban ebben a munkában az olvasandó könyveket. Javaslatunk második eleme az *ajánlandó könyvek listája*.

A könyvajánlás azonban nem a következő lépés a sok-sok napi figyelmeztetés után; nem arról van szó, hogy először

csak biztatjuk növendékeinket az olvasásra, utána pedig könyvjegyzéket ajánlunk nekik. A két feladatot egyszerre kell csinálni: olvassatok el ezt vagy azt a könyvet! Az olvasásra ajánlott könyvekről mégis külön kell szólni, mert nem mindegy, mit ajánlunk.

Alább olyan könyvlistát állítottunk össze, amely figyelembe veszi a fokozatosságot: az egyes könyvek mindig előbbre és előbbre viszik a tanulókat az olvasásban, tehát a könyvjegyzék kötetei mintegy egymásra épülnek. Azt persze lehet vitatni,

hogy miért éppen ezeket a könyveket választottuk ki, miért nem másokat, de a javasolt jegyzékben szereplő könyvek mind olyanok, hogy azokat mindenkinek el kell olvasnia, aki be akar jutni az olvasók táborába.

Az olvasástudomány a gyerekek első olvasási időszakát *Móra-korszaknak* nevezi. Ez azt jelenti, hogy először minden gyereknek mesét kell olvasnia. A mese az olvasás előszobája: a meséken keresztül lehet eljutni az olvasás későbbi igazi élményéhez.

Melyek tehát azok a könyvek, amelye-

Az első lépés egy folyamatos, rendszeres ráhatás: naponta figyelmeztetnünk kell tanulóinkat, hogy olvasniuk kell. Nem szabad egyetlen napnak sem elmúlnia, hogy ne mondanánk a fiataloknak: olvassatok! És nem szabad egyetlen napot sem kihagyni, hogy meg ne kérdezzük: olvastatok-e?

Ennyi az egész.

Ki kell tűzni a jelszót:

olvass mindennap!

El kell érnünk, hogy

az olvasás rendszeres,

mindennapi tevékenységgé

váljon a fiatalok életében!

Eleinte a mi unszolásunkra,

később majd eredményként.

Egy kicsit átalakítva

a Biblia szövegét, tegyük

követelménnyé: „Ne múljon el

a nap olvasás nélkül!”

ket ebben az első korszakban ajánlani kell:

- *Benedek Elek* mesekönyveit;
- a *Grimm-meséket*;
- *Andersen* meséit;
- *Illyés Gyula 77 magyar népmese* című gyűjteményét;
- *Móra Ferenc* meséit;
- *Az Ezeregyéjszaka* meséit;
- *Kormos István A háromágú tölgyfa tündére* című könyvét.

Ha a fenti könyveken túljutnak tanulónk, léphetünk egyet előre.

A pubertás előtti korban a telhetetlen tudásvágy jellemzi a gyerekeket. Szinte habzsolják az élményt. Ezt kell szolgálnia az olvasásnak is. Kalandos, romantikus, egzotikus könyveket kell ajánlani ebben az időszakban a tanulónak, és sok-sok állattörténetet. Az olvasás szempontjából ez a kor a *Robinson-korszak*. Az elnevezés pontosan kifejezi az olvasmányok jellegét.

Íme e korszak ajánlandó könyvei:

- *Defoe: Robinson Crusoe*;
- *Carrol: Alice Csodaországban*;
- *Collodi: Pinocchio kalandjai*;
- *Kipling: A dzsungel könyve*;
- *London állatregényei*;
- *Cooper: Indiánkönyv*;
- *Becher-Stowe: Tamás bátya kunyhója*;
- *Milne Mici Mackó-könyvei*;
- *Verne* regényei;
- *Fekete István* állatokról szóló könyvei.

Az olvasóvá válás harmadik korszakában nagyon nehéz a tanácsot adó pedagógus helyzete. Ebben a korban, 12 és 16 év között, szinte mindent olvasnak a gyerekek, ami a kezük ügyébe kerül. Nagyon körültekintően kell segítenünk őket, hogy kikerültessek velük a „férgesét”. A romantika még mindig kell a gyerekeknek, de már igénylik a komolyabb történeteket. A könyvek jellege miatt ezt az időszakot *Jókai-korszaknak* nevezték el.

Néhány könyvajánlat erre az időre:

- *Mark Twain: Tom Sawyer kalandjai, Huckleberry Finn*;
- *Scott: Ivanhoe*;
- *Dickens: Copperfield Dávid, Twist Oliver*;
- *Gárdonyi: Egri csillagok, A láthatat-*

lan ember, Isten rabjai;

- *Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk*;
- és Jókai, Jókai, Jókai minden mennyiségben (*A nagyenyedi két fűzfa; A kőszívű ember fia; Az aranyember; Egy magyar nábob; Kárpáthy Zoltán; És mégis mozog a föld; Fekete gyémántok; Gazdag szegények* stb.).

Jókaira azért van szükség, hogy mire az ifjú elér a felnőttkor küszöbére, ezek a lebilincselő könyvek végképp odakössék őt az irodalomhoz. Az olvasóvá válás Jókai-val kezdődik. Jókai nélkül nem lesz senki olvasóvá. Jókai vezeti be a fiatalokat a könyvek csodálatos világába. S ha Jókain túlvannak, következhetnek az újabb kilométerkövek: *Mikszáth, Móricz*, a francia realizmus képviselői, az oroszok: *Turgenyev, Csehov* novellái, majd *Tolsztoj*, s már ott is vagyunk a modern regények birodalmában.

Ez azonban külön fejezet.

4

Az olvasóvá nevelés a tanítók és a magyartanárok legszentebb kötelessége. A NAT bevezetésével valóban lehetőség nyílik arra, hogy egy-egy iskola vagy akár egy-egy tanár is egyéni szint vigyen az oktatás, a nevelés folyamatába. Legyen meg a NAT iskolánként különböző tanterve, de mindegyikben legyen meg azonos vonásként az a követelmény, hogy olvasóvá akarjuk nevelni a gyerekeket.

Ez felelősség kérdése.

Hivatás dolga.

Olvasóvá úgy tudjuk a legjobban nevelni a fiatalokat, hogy rendszeresen olvastatjuk őket. Nem paradoxon ez: alapigazság.

Ne tegyünk mást, csak javasoljunk időről időre egy-egy könyvet olvasásra, és kérdezzük meg két-három hét után: elolvastad-e?

Igen, ez nehéz munka, ehhez idő kell; a tananyag elvégzése mellett többletfeladat. De még egy furcsa mondatot is meg mérünk kockáztatni: ennek a tevékenységnek az eredménye nagyobb lesz, mint megtanítani a tanterv anyagát.

Tóth Tibor